

Vezetői felelősség, mint önálló bűnkapcsolat

I. Bevezetés

Az individuális büntetőjogi felelősség elvének maradéktalan érvényesülése jogállami követelmény, alapvető tétel, miszerint mindenkit csak azért a cselekményért lehet felelősségre vonni, amelyet elkövetett.² A más által elkövetett bűncselekményhez kapcsolódó felelősségi formák azonban nem idegenek a tradicionális büntetőjogrendszerektől, a bűnrészesi magatartások ugyanis a járulékoság, a más által elkövetett bűncselekményben való tudatos, *szándékos közreműködés* okán büntetendők. Találhatók azonban hatályos büntetőjogrendszerünkben olyan, más cselekményéhez kapcsolódó tényállások, felelősségi formák, amelyek dogmatikai jellegüket tekintve nehezen definiálhatók, a hazai uralkodó büntetőjogi dogmatika kereteit szétfeszítik. E deliktumok a Btk. 293. § (4) (5) bekezdéseiben szabályozott, az aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértése, valamint a 397. §-ban deklarált költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása tényállások. Jelen tanulmányban kizárólag arra a kérdésre keresem a választ, hogy a vizsgált tényállások, felelősségi formák hol helyezkednek el a büntetőjog dogmatikai rendszerében. Éppen ezért a bűncselekmények részletes dogmatikai elemzése e helyen nem célom, azok lényeges és a tanulmány tárgyát képező kérdés szempontjából releváns fogalmi elemeinek, valamint dogmatikai konstrukciójának átfogó ismertetése azonban elengedhetetlen.

II. A gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének speciális büntetőjogi felelősségét deklaráló tényállások konstrukciójának ismertetése

Az 1978. évi IV. törvény (régii Btk.) tipikusan különböző nemzetközi jogi, uniós jogi instrumentumoknak való megfelelés okán³ iktatta be a magyar jogrendszerbe a fent említett, aktív hivatali vesztegetéshez, valamint költségvetési csaláshoz kapcsolódó vezetői felelősségi alakzatokat, amelyeket a jelen hatályos 2012. évi C. törvény (Btk.) érdemi változtatás nélkül továbbra is szabályoz. E tényállások büntetni rendelik a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjét, vagy a szervezet ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagját, illetve dolgozóját⁴ abban az esetben, ha a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója aktív hivatali vesztegetést vagy költségvetési csalást követ el, és a vezető tisztségviselő felügyeleti-ellenőrzési kötelezettségének teljesítése az alpbűncselekmény⁵ elkövetését megakadályozhatta volna, vagy éppen az elkövető mulasztása teszi lehetővé⁶ azt, hogy a

¹ Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete; doktorandusz hallgató, tudományos segédmunkatárs

² Nagy Ferenc: Anyagi büntetőjog. Általános rész II. Iurisperitus Bt, Szeged, 2014. 83. p

³ Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló 1995-ös egyezmény (*PIF-Egyezmény*) 3. cikke a vállalkozások vezetőinek büntetőjogi felelősségéről, valamint az Európai Közösségek tisztségviselőit és az Európai Unió tagállamainak tisztségviselőit érintő korrupció elleni küzdelemről szóló 1997-es egyezmény 6. cikke, a vállalkozások vezetőinek büntetőjogi felelősségéről.

⁴ Továbbiakban egységesen: gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, *tekintettel arra, hogy jelen tanulmány tárgyát képező kérdés szempontjából a bűncselekmény elkövetői körének differenciálása nem bír relevanciával.*

⁵ Alpbűncselekmények azoknak a más (azaz nem a vezető tisztségviselő) által elkövetett bűncselekményeknek a gyűjtőfogalma, amelyek kapcsán a vezetői felelősség megállapítható.

⁶ A két tényállás az alpbűncselekmény és a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője mulasztása közötti okozati kapcsolat deklarálására eltérő formulát használ. Amíg az aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódó alakzat a „*megakadályozhatta volna*” fordulatot használja, addig a költségvetési csaláshoz kapcsolódó

bűncselekményt a tag vagy dolgozó elkövesse. Mindkét tényállás elkövetési magatartása a vezető tisztségviselőt terhelő felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása.⁷ A bűncselekmény speciális jellegét az adja, hogy a tényálláshoz az alpbűncselekmény objektív büntethetőségi feltételként kapcsolódik, amely azt jelenti, hogy a vezető tisztségviselőnek nem kell – sőt jelen tényállások vonatkozásában egyenesen nem is szabad – tudnia arról, hogy a szervezet tagja vagy dolgozója a hivatali vesztegetést vagy a költségvetési csalást elkövette, ugyanis abban az esetben, ha az elkövető tudata átfogja az alpbűncselekmény megvalósulását, valamint akarati-érzelmi oldalon a szándékossághoz szükséges kívánás vagy belenyugvás is fennáll, úgy nem ez a bűncselekmény valósul meg, hanem az alpbűncselekményhez járuló, mulasztással realizált bűnsegély miatt tartozik felelősséggel az elkövető.

III. A felelősségi forma elhelyezkedése a büntetőjogi dogmatika felelősségi mátrixában

Egy jogintézmény rendszerbeli helyének meghatározása Wiener A. Imre megállapítása szerint a jogállamiság követelményéből eredeztethető elvárás, ugyanis a norma intézmény- és fogalomrendszerbe foglalása képes „*a büntetőjogot kiszámíthatóvá, ellentmondásmentessé, előreláthatóvá, azaz követhetővé tenni*”.⁸ Adott jogintézmény, jogi norma vizsgálatának nulladik szintje tehát annak meghatározása, hogy hol helyezkedik el a (büntető)jog rendszerében. Ehhez meg kell vizsgálni azokat a fogalmi ismérveket, amelyek alkalmassá teszik arra, hogy más, az új jogintézményhez hasonló, ámde valamely létező dogmatikai kategóriába illeszkedő normával való összehasonlítását lehetővé tegyék, ezáltal – a simile alapon – lehetőség nyílik létező dogmatikai rendszerbe való besorolására, avagy a differentia specifikák számossága, vagy a kategóriát jellemző jelentős fogalmi ismérv(ek) hiánya éppen arra engedhet következtetni, hogy a vizsgált jogintézmény egyik fennálló dogmatikai rendszerbe sem sorolható be megnyugtatóan. Ez utóbbi esetben élhetünk a főszabály alóli kivételként való definiálás lehetőségével, és megállapítható az adott, rendszeren kívüli jogintézmény „*sui generis*” vagy „*quasi*” jellege, avagy az ismérvek feltárásával létrehozható olyan új dogmatikai kategória, amely a büntetőjog elveire, szabályaira tekintettel illeszkedik a már létező fogalmi kategóriáinak zárt logikai rendszerébe.

III. 1. Rendszerbeli hely – de lege lata

Az aktív hivatali vesztegetéshez, valamint a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértése tényállások dogmatikai rendszerben való elhelyezéséhez elsősorban azok fő fogalmi elemeinek, jellegadó ismérveinek megfogalmazása szükséges. Első – és egyben legjellegzetesebb ismérv – az, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez legalább két személy által realizált cselekmény szükséges, nevezetesen az alpbűncselekmény elkövetőjéé, valamint a felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettséget elmulasztó individuumé, azaz *járulékos jellegű* bűncselekményről van szó. Azáltal, hogy a norma jellegadó ismérveként *több elkövető „közreműködésének” szükségképpenisége* megállapítható, olyan dogmatikai kategóriák vizsgálata indokolt, ahol ez az ismérv szintén megtalálható. E dogmatikai kategóriák pedig a járulékos jelleg, a más személy

bűncselekmény a „*lehetővé teszi*” kifejezéssel él. Az eltérő terminológiának a két bűncselekmény közötti kapcsolat vizsgálata során dogmatikai jelentősége van, azonban e vizsgálat nem képezi jelen tanulmány tárgyát.

⁷ Vö. Sántha Ferenc: Parancsnokok, eljárások speciális felelőssége a nemzetközi büntetőjogban. In Kirs Eszter (szerk.): Egységesedés és széttagozódás a nemzetközi büntetőjogban. Studia Iuris Gentium Miskolcinsensia. Bíbor Press, Miskolc, 2009. 43. p.

⁸ Wiener A. Imre: Felelősségtan. In Bárd Károly et al: Büntetőjog Általános Rész. KJK-Kerszöv. Budapest, 2002, 57. p.

cselekményéhez kapcsolódó felelősség⁹ alapján elsősorban a *bűnsegély*, valamint a *bűnkapcsolatok* köre.

III.1.1. *Quasi sui generis bűnsegédi alakzat*

Ha a felelősségi formát bűnsegédi részesség elkövetői kategóriájának mintegy sui generis alakzataként kívánjuk felfogni, amellet az az érv szól, hogy a speciális felelősségi alakzat elkövetőjének magatartása nem keletkeztet *önállóan* büntetőjogi felelősséget. Az elkövető felelősségének megállapításához egy meghatározott bűncselekmény, egy – korábban ismertetett – más által elkövetett alapcselekmény szükséges.¹⁰ E jellemvonásában a vizsgált felelősségi forma tökéletesen megegyezik a bűnsegéllyel, hiszen a járulékoság követelménye alapján kiindulópont, hogy szükséges tettesi alapcselekmény megvalósulása. Emellett kijelenthetjük azt is, hogy a bűnsegéd által megvalósított cselekmény sem kell, hogy önmagában – az alapcselekményhez való viszonyára tekintet nélkül – büntetőjogilag releváns legyen, ugyanis az akár neutrális, azaz egy szociáletikai jogtalanságnak¹¹ nem tekinthető magatartást objektíve a cselekmény *bűnsegédi* jellege, szubjektíve pedig az elkövetőnek az alapcselekményhez való viszonya teszi fogalmilag bűnsegéllyé. A vizsgált felelősségi forma bűnsegédiként való definiálásával szemben álló elsődleges érv éppen az iménti megállapítás szubjektív aspektusára vonatkozik, nevezetesen a vezető tisztségviselő speciális felelősségi alakzata a bűnsegélyhez képest *elhagyja a bűnösség vizsgálatának követelményét*, így – tekintettel arra, hogy a bűnsegéd tudatának át kell fognia a tettesi alapcselekmény tényállási elemeit, akarati-érzelmi oldalon pedig az ahhoz való segítségnyújtást kívánnia kell, avagy abba bele kell nyugodnia – az részességnek nem, legfeljebb *quasi sui generis* részessi alakzatnak, pontosabban *quasi sui generis* mulasztásos bűnsegélynek tekinthető. A quasi jelző deklarálja azonban, hogy a jogintézmény pusztán *a simile* alapon sorolható be ebbe a dogmatikai kategóriába, a rendszer fogalmi elemeinek kimerítően *nem felel meg*. Habára e kategorizálás „quasi-elven” helyes lehet, álláspontom szerint dogmatikailag mégsem ez a legmegnyugtatóbb megoldás.

III. 1. 2. *Szubszumálás a büntetőjog-tudomány által definiált bűnkapcsolati alakzatok valamelyike alá*

A hagyományos dogmatikai kategóriákat áttekintve érvelhetünk amellet is, hogy a járulékoságra tekintettel bűnkapcsolati alakzatról van szó. Ez a hipotézis helytálló annyiban, hogy a bűnkapcsolati alakzatok sajátossága abban áll, hogy kizárólag egy más által elkövetett alapcselekményhez kapcsolódóan valósulhatnak meg,¹² azaz alapcselekmény nélkül bűnkapcsolati alakzat definiálása fogalmilag kizárt.¹³ Ebbe a halmazba tartozó jogintézmények rendkívül heterogének, gyakorlatilag a dogmatikai kategória részelemeinek

⁹ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelősségéről. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002. 86. p.

¹⁰ Mészáros, Ádám: Adalékok a részesség járulékoságának tanához. 67. p. In Kriminológiai Tanulmányok 44. 2007. 67-88.

¹¹ Maschke, Günther: Aufsichtspflichtverletzungen in Betrieben und Unternehmen: Die Sanktionierung von Verstößen gegen die Aufsichtspflicht in Betrieben und Unternehmen nach § 130 Ordnungswidrigkeitengesetzes unter besonderer Berücksichtigung des Zusammenhangs zwischen Tathandlung und Zuwiderhandlung. Berlin Verlag A. Spitz, Berlin, Nomos Verlag, Baden-Baden, 1997. 25. p; Rogall, Klaus: Dogmatische und kriminalpolitische Probleme der Aufsichtspflichtverletzung in Betrieben und Unternehmen (§ 130 OWiG). 586. p. In Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft ZStW 3/1986.

¹² Nagy: i.m. 72. p; Tóth Mihály: Járulékos bűncselekmények (a tárgyi bűnpártolás, az orgazdaság és a pénzmosás) elhatárolási dilemmái. 513. p. In Magyar Jog 1997/9. 513-518.

¹³ Vö. Simon Nikolett: Elhatárolási kérdések az akcesszórius bűncselekmények köréből. In Pogácsás Anett et.al (szerk.): Varietas delectat. A PPKE JÁK hallgatóinak válogatott tanulmányai, Pázmány Press, Budapest, 2013. 75-87. 77. p

jellegetessége, hogy közülük egyik sem illeszthető be a tradicionális részesi kategóriák valamelyikébe,¹⁴ éppen ezért mindegyik önálló, különös részi szabályozást nyer.¹⁵ Megállapítható azonban, hogy a bűnkapcsolati alakzatok mindegyikére jellemző, hogy az alapbűncselekményre kiterjedően is fennáll az elkövetők között egyfajta közös tudattartam, azaz a bűnkapcsolati bűncselekmény elkövetője tud arról, hogy az alapbűncselekmény elkövetésre került, és szubjektív oldalon abban – tipikusan¹⁶ utólagosan – *közreműködni kíván*. Mivel azonban a vizsgált felelősségi forma egyik jellegetessége – ahogyan láthattuk – éppen az, hogy az elkövetőnek az alapcselekményhez való szubjektív viszonyulása hiányzik, e megállapítás a fejezetben felállított hipotézist cáfolja. Emellett a vizsgált felelősségi formának bármely létező bűnkapcsolati kategóriába történő besorolása azért sem megnyugtató, mert minden egyes ismert bűnkapcsolati alakzat esetén két *bűncselekmény* szükségképpen összekapcsolásáról van szó,¹⁷ esetünkben a tettes által megvalósított cselekmény önmagában viszont *nem bűncselekmény*.¹⁸ Megállapítható tehát, hogy a vizsgált jogintézmény annak sui generis jellegét szem előtt tartva sem feleltethető meg egyik ismert elkövetői alakzatnak sem,¹⁹ így egyik olyan létező, definiált dogmatikai kategóriába sem illeszthető be megnyugtatóan, amelyre a járulékoság jellemző.

III. 2. Rendszerbeli hely de lege ferenda – Vezetői felelősség mint sui generis bűnkapcsolat

Láthatóvá vált, hogy a vezető tisztségviselő büntetőjogi felelősségét járulékos jelleggel megállapítani hivatott, közreműködésre kiterjedő szubjektív tényállási elemtől mentes felelősségi forma a magyar büntetőjogi dogmatika rendszerétől *idegen*.²⁰ Egyik létező dogmatikai kategóriába tartozó felelősségi alakzat sui generis jogintézményként sem definiálható, hiszen a más személy által elkövetett bűncselekményhez való szubjektív viszonyulás hiánya – mint az ismert járulékos dogmatikai kategóriák fogalmi eleme – ki fogja zárni a felelősségi formát a rendszerből. E megállapítást követően mégis a bűnkapcsolatokhoz visszatérve kívánom az érvelésemet folytatni, ugyanis az előző cím alatt felsorakoztatott érvek helyessége mellett olyan korrekciós, differenciálást, továbbgondolást lehetővé tevő kérdések feltevése szükséges, amelyek megválaszolásával kiderül, hogy vajon az ismert bűnkapcsolati alakzatok dogmatikai köre tágítható-e, és ha igen, milyen feltételek mellett. Az első és legfontosabb kérdése az, hogy vajon a bűnkapcsolatnak mint heterogén tényállásokat összegyűjtő dogmatikai kategóriának mi a *genus proximuma*? Álláspontom szerint a bűnkapcsolat fő fogalmi eleme a *járulékoság*,²¹ azaz ez az a fogalmi elem lesz az a

¹⁴ Nagy: i.m. 72. p.

¹⁵ Vö. Nagy Zoltán: A bűncselekmény elkövetői. In Balogh Ágnes – Tóth Mihály (szerk.): Magyar büntetőjog. Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 192-218. 209. p

¹⁶ A bűnkapcsolati alakzatok közül a feljelentés elmulasztása realizálható oly módon is, hogy időben megelőzi az alapcselekmény elkövetését (Nagy: i.m. 73. p), valamint a bűnös közömbösség megállapításához elvárt mulasztásos magatartás pedig időben kizárólag az alapbűncselekményt megelőzően, de legfeljebb azzal egyidőben realizálható. (Nagy: i.m. 74. p.)

¹⁷ Uo.

¹⁸ A feljelentés elmulasztása, valamint a bűnös közömbösség a mulasztásos elkövetési magatartásnak a vizsgált jogintézményhez való hasonlósága okán magyarázatot igényel. A különböző, különös részben meghatározott bűncselekményekhez kapcsolódó feljelentés elmulasztása, valamint a bűnös közömbösségre törvényi példaként említhető zendülés megakadályozásának elmulasztása (Btk. 443. §) (Nagy: i.m. 74. p) során realizált elkövetési magatartás ex lege, a törvény erejénél fogva bűncselekménynek minősül. Az aktív hivatali vesztegetéshez, valamint költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértése a tényállásba explicite belefoglalt alapbűncselekmény megvalósulása nélkül nem bűncselekmény, legfeljebb más jogági jogsértés.

¹⁹ A társtettség és a közvetett tettség vizsgálatának kötelezettségét a maiore ad minus logikai alapon kizárja a részességre adott nemleges válasz.

²⁰ Vö. Sántha 2009: 52. p.; Sántha 2013: 28. p.

²¹ Vö. Simon i.m. 78. p

szükségképpen minimum, amely egy tényállás, jogintézmény, felelősségi forma bűnkapcsolat kategória alá tartozását lehetővé teszi. A járulékoság ugyanis álláspontom szerint a legtávolabbi (az alpbűncselekmény törvényi tényállásába való be nem lépés okán), ám legelősebb kapcsolat két elkövető cselekménye között ahhoz, hogy azok egymáshoz való viszonyukra tekintettel definiálhatók legyenek büntetőjogi értelemben, hiszen ha ez a kapocs hiányzik, úgy a *büntetőjogilag* önmagában nem releváns cselekmény *büntetőjogilag* nem értékelhető. Azaz e fogalmi elem hiánya esetén gyakorlatilag a büntetőjogi definiálás követelménye okafogyott. A következő kérdés az, vajon az alapcselekményhez való szubjektív viszonyulás kritériuma is főfogalmi elem-e, azaz annak hiánya a fogalmi kategória alóli kizáró tényezőként jelenik-e meg. E kérdés megválaszolása előtt álláspontom szerint szükséges kimondani azt az axiómát, miszerint egy fogalmi elemet nem az a tény tesz genus proximummá, hogy az az adott kategóriába tartozó részelemek mindegyikére jellemző, hanem az az ismérv, hogy e tulajdonság nélkül nem lehet része a halmaznak. Így ha a dogmatikai kategóriába tartozó elemek mindegyikénél, mintegy *véletlenszerűen* fennálló jellegzetességről van szó, az fogalmi elem ugyan, de – szemben a főfogalmi elemmel – túri a kivételt. Így a kérdés olyan módon tehető fel, hogy vajon beengedhető-e olyan felelősségi forma a bűnkapcsolati alakzatok körébe, ahol a járulékos jelleg adott, ám az alpbűncselekmény vonatkozásában az elkövető szubjektív viszonyulása hiányzik? Álláspontom szerint a heterogén bűncselekményi tényállásokat magában foglaló bűnkapcsolatok köréből indokolatlan kizárólag a szubjektív oldal hiányára alapozva valamely tényállást kizárni, annak bűnkapcsolat voltát tagadni, ugyanis e dogmatikai kategória létének célja éppen az, hogy egybegyűjtse azokat a magatartásokat, amelyek valamilyen szükségképpen fogalmi elem hiánya okán *nem tekinthetők részességnek*. Éppen ezért is elégséges kizárólag a járulékoság kritériumának megkövetelése a bűnkapcsolatok tekintetében. Így a hipotézis, amelynek igazolására jelen cím alatt törekszem, a következő:

A magyar büntetőjog dogmatikai rendszerében indokolt a vezetői felelősség önálló bűnkapcsolati alakzatként való definiálása.

Rendszeralkotó hipotézisemet mintegy nulladik érvelési szinten egy analógiával kívánom alátámasztani, az analógia tárgyát a feljelentési kötelezettség elmulasztása bűnkapcsolati alakzat azon formája képezi, amely helyes dogmatikai besorolás szerint nem minősülhet sui generis bűnsegédi alakzatnak.²² Barna Péter már 1955-ös munkájában, a feljelentési kötelezettség elmulasztása rendszerbeli helyének vizsgálata során felteszi ugyanazt a kérdést, amely jelen tanulmány tárgyát képező felelősségi alakzat rendszerben történő elhelyezése szempontjából determináló jelentőségű, nevezetesen, hogy „*a feljelentés elmulasztása mint büntetőjogi fogalom a részesség körébe, vagy a bűnkapcsolat körébe tartozik-e*”.²³ Barna helytállóan amellet érvel, hogy abban az esetben, ha a feljelentés elmulasztása az alpbűncselekményhez utólagosan járul, és az gondatlanul történik, akkor a bűnsegélynek kétségtelenül nem minősülhet, viszont ebben az esetben a feljelentés elmulasztásának a rendszerbeli helye a bűnkapcsolati alakzatok köre lesz.²⁴ Álláspontom szerint *a maiore ad*

²²A feljelentési kötelezettség elmulasztásának bűnsegélykénti definiálása tekintetében abban az esetben, ha a mulasztó magatartása az elkövető még be nem fejezett bűncselekményéhez járul, úgy a mulasztásos bűnsegélyhez szükséges speciális jogi kötelezettséget a Btk-ból származó, meghatározott bűncselekményekhez kapcsolódó általános feljelentési kötelezettség pótolja. Abban az esetben tehát, amikor a bűnsegélyszerű mulasztást realizáló elkövetőt egyébként speciális jogi kötelezettség (is) terheli a más által elkövetett bűncselekmény feljelentése útján történő megakadályozására nézve, úgy az alpbűncselekményhez nyújtott bűnsegély megállapítása a dogmatikailag tiszta megoldás. Vö. Barna Péter: A feljelentés elmulasztása. 759. p. In Jogtudományi Közöny. 12/1955. 758-766.

²³ Barna: i.m. 758. p

²⁴ Barna: i.m. 761. p

minus épp ily módon lehet érvelni amellet, hogy az alpbűncselekményhez járuló *vétlen* magatartás sui generis büntetendősége is bűnkapcsolati alakzatnak minősül.

III.2.1. Vezetői felelősségi alakzatok a Btk-ban

A felállított hipotézis alátámasztását szolgálja elsősorban az, ha az új dogmatikai kategóriának az aktív hivatali vesztegetéshez, valamint költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértése bűncselekményeken kívül más elemét is definiálni tudjuk, ugyanis egyetlen (esetünkben két, közel azonos) tényállásra külön dogmatikai kategória létrehozása – még azok rendszeridegen volta mellett is – nehezen indokolható. Ezért az új dogmatikai kategória definiálásának követelménye mellett a magyar büntetőjogban szórványosan megjelenő, a vizsgált felelősségi formával egybehangzó tényállások, felelősségi formák feltárásával érvelek oly módon, hogy megkísérlem megfogalmazni az új dogmatikai alrendszer *genus proximumát*, valamint azt a más, hasonló dogmatikai kategóriáktól elválasztó *differentia specificákat*. Ennek érdekében elengedhetetlen a hipotézis szerinti rendszer részelemeit képező normák vizsgálata, ám ez pusztán annyiban céлом, amennyiben az új kategória megfogalmazásának követelményét alátámasztják vagy cáfolják.

A gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének speciális büntetőjogi felelősségét megállapító két, a bevezetőben ismertetett tényálláson kívül a háborús, valamint az emberiesség elleni bűncselekmények körében találunk olyan deliktumokat, amelyek vezető beosztású személy büntetőjogi felelősségét deklarálják a vele valamiféle függelmi viszonyban álló személy által elkövetett bűncselekmény (alpbűncselekményt) kapcsán. E tényállások a következők: *Az előjárónak vagy hivatali vezetőnek az emberiesség vagy háborús bűncselekményekhez kapcsolódó felelőssége (Btk. 145. §; Btk. 159. §); valamint az előjárói intézkedés elmulasztása (Btk. 452. §).*

A háborús (*Btk. XIV. Fejezet*), valamint az emberiesség elleni (*Btk. XIII. Fejezet*) bűncselekményekhez kapcsolódó előjárói felelősségi alakzatot deklaráló tényállásokat az új Btk. iktatta be a jogrendszerünkbe,²⁵ azok beillesztésére okot adó nemzetközi jogi norma a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) Statútuma.²⁶ E tényállások speciális jellege abban áll, hogy a költségvetési csaláshoz, valamint az aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódó vezetői felelősségi alakzatoktól eltérően nem egyetlen, magában a tényállásban meghatározott bűncselekményt neveznek meg kapcsolódó bűncselekményként, hanem az adott fejezetben található valamennyi tényállás alpbűncselekménye a Btk. 145. §-ban, valamint a Btk. 159. §-ban megfogalmazott felelősségi alakzatnak. Mivel mind a háborús, mind pedig az emberiesség elleni bűncselekményekhez kapcsolódó előjárói felelősségi alakzat szövegezése azonos, és e helyen az alpbűncselekmények részletes vizsgálata nem céлом, a továbbiakban a két tényállást egy felelősségi alakzatként kezelem.²⁷ Az előjárói felelősséget deklaráló

²⁵ Karsten, Nora: Die strafrechtliche Verantwortlichkeit des nicht-militärischen Vorgesetzten. Duncker&Humblot, Berlin, 2010. 61. p; Gellér Balázs: A nemzetközi jog hatása a büntetőjogi felelősségre. In Bárd Károly et.al. Büntetőjog Általános Rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002. 306-307. pp.

²⁶ A jugoszláv (7. cikk), valamint a ruandai törvényszék statútuma közel azonos felelősségi formát deklarál az ICC Statútum által megfogalmazottal, azonban tekintettel arra, hogy a dolgozatnak nem képezi tárgyát a nemzetközi jogi felelősség részletes elemzése, e helyen a Btk.-beli szövegezés teljes egyezősége okán kizárólag az ICC Statútum által deklarált vezetői felelősségre térek ki. Vö. Molnár Gábor Miklós: Az emberiesség elleni bűncselekmények (Btk. XIII. Fejezet). In Busch Béla (szerk.): Büntetőjog II. Különös rész. A 2012. évi C. törvény alapján, HVG-ORAC, 2012. 30. p; Sántha 2009: 44. p; Molnár 2012b: 29. p; Törő Sándor: Az emberiesség elleni bűncselekmények. (Btk. XIII. Fejezet). In. Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Complex Kiadó, Budapest, 2013. 289. p (TÖRÖ, 2013a)

²⁷ Az előjárói felelősséget deklaráló tényállás konstrukcióját áttekintve meg kell állapítani továbbá, hogy a jelen tanulmányban vizsgált, a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője speciális felelősségi alakzatával hasonló fogalmi jegyeket viselő fordulat pusztán egy, a tényállásban meghatározott konstrukciók közül, ám tekintettel arra, hogy az új bűnkapcsolati alakzat megfogalmazása szempontjából kizárólag a vizsgált fordulat bír

tényállás két személyi kör felelősségét rendeli megállapítani a tényállási elemek megvalósulása esetén: a katonai parancsnokét, valamint a hivatali vezetőjét. A két kvalifikált tettesi kör büntetendőségéhez eltérő feltételeket állapít meg a törvény, amely eltérés tipikusan az alpbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás vonatkozásában jelenik meg. Amíg a hivatali vezető akkor büntethető, ha az elkövetési magatartás (mulasztás) realizálása mellett tudta, hogy az alpbűncselekményt az alárendelt személy elkövette, vagy tudatosan figyelmen kívül hagyta az arra utaló jeleket, addig a katonai parancsnok felelőssége megállapításához elegendő annak bizonyítása is, hogy az alpbűncselekmény elkövetéséről *tudnia kellett volna*. Az explicit, speciális előjárói felelősséget deklaráló tényállásokon kívül található még egy olyan bűncselekmény a Btk-ban, amely hasonló fogalmi elemeket tartalmaz, mint amely bűncselekmények vonatkozásában sui generis bűnkapcsolati alakzat definiálását indokoltnak tartom. E bűncselekmény a Btk. 452. §-ában meghatározott tényállás, az *előjárói intézkedés elmulasztása*. E deliktumot – eltérően a fent vizsgált előjárói felelősségi alakzatoktól – a régi Btk. is tartalmazta.²⁸ E bűncselekmény alapján – kizárólag a téma kifejtése szempontjából releváns fordulatot vizsgálva – az büntetendő, *aki előjárói kötelezettségét megszegve, az alárendelt bűncselekményének megakadályozásához szükséges intézkedést elmulasztja*. Azzal, hogy a tényállás releváns fordulata kizárólag a „bűncselekmény” terminológiát használja, megállapítható, hogy e deliktum vonatkozásában alpbűncselekmény lehet főszabály szerint bármely, a Btk. különös részében meghatározott bűncselekmény, kivéve, ha az háborús, vagy emberiesség elleni (ahogyan e kitételt maga a tényállás is tartalmazza), ugyanis ebben az esetben, specialitás elve folytán a fentebb tárgyalt előjárói felelősségi alakzat alapján kell megállapítani a büntetőjogi felelősséget. Az elkövetési magatartás e helyen is a bűncselekmény elkövetésének megakadályozásához *szükséges intézkedés elmulasztása*, azaz épp úgy, mint az eddig ismertetett bűncselekmények vonatkozásában, tiszta mulasztásos bűncselekményről van szó.

III. 2. 2. A vezetői felelősség, mint bűnkapcsolati alakzat jellegadó fogalmi ismérvei

Az ismertetett bűncselekményi tényállások azonos, vagy hasonló fogalmi elemeinek rendszerezésével megállapíthatók azok a fogalmi elemek, amelyek e felelősségi forma önálló bűnkapcsolati alakzatként való definiálásához mintegy csoportképző ismérvek halmazaként járul hozzá, és egyben az új kategória létét legitimizálja. A tényállásokat áttekintve három közös ismérv vázolható fel: a speciális vezetői felelősséget deklaráló tényállás elkövetője, valamint az alpbűncselekmény elkövetője közötti alá-fölérendeltségi viszony (A); a bűncselekmény elkövetésének megakadályozásához szükséges intézkedés elmulasztása mint elkövetési magatartás (B); valamint a bűncselekmény tettesének az alpbűncselekményhez való szubjektív viszonyulásának hiánya, vagy annak hiányos volta (C).²⁹ Az alpbűncselekmény léte a bűnkapcsolatok főfogalmi eleme okán quasi az ebbe a kategóriába

relevanciával, elemzés tárgyát – a szükséges mértékben – csak az képezi. A teljesség kedvéért szükséges azonban felvázolni, hogy a jogalkotó e tényállás keretei között, alternatív elkövetési magatartásáért rendeli büntetni az előjárót abban az esetben, ha az a bűncselekmény elkövetéséről való tudomásszerzést követően feljelentési kötelezettségét elmulasztotta. E fordulat szintén a bűnkapcsolati alakzatok körébe tartozik, ám a feljelentési kötelezettség elmulasztása dogmatikai kategória részelemét képezi. Vö. Nerlich, Volker: Superior Responsibility under Article 28 ICC Statute. For What Exactly is the Superior Held Responsible? 667. p. In Journal of International Criminal Justice 5/2007. 665-682. Four forms of superior responsibility. Jelen vizsgálat vonatkozásában tehát a NERLICH által négy dogmatikai kategóriába sorolt előjárói felelősségi forma közül egy releváns, nevezetesen a „*lack-of-knowledge superior responsibility before the fact*”. Nerlich: i.m. 674-677. pp

²⁸Vö. Végh Károly: A közvetett parancsnoki felelősség a magyar és nemzetközi büntetőjog alapján. 353. p. In Jogtudományi Közlöny. 2010/7-8. 351-363.

²⁹A nemzetközi büntetőbíróság az ún. Vorgesetztenverantwortlichkeiten, command/superior responsibility megállapításának feltételeit e három ismérv mentén munkálta ki. Vö. Karsten: i.m. 28. p; 38-39. pp; Vö. Celebici-ügy; Delalic-ügy (Urteil des Verhandlungskammer. 1998. 11. 16. 349.)

tartozás megállapításának nulladik lépcsőfoka. A vezetői felelősségi mátrix a legszigorúbbtól a legenyhébb felé haladva a speciális tettesi kvalifikáció mentén, az alapbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás foka alapján, valamint a kapcsolódó bűncselekmények heterogenitása szerint csoportosíthatók.

(A) Alá-fölérendeltségi viszony

Az alá-fölérendeltségi viszonyt jellemző utasításos rendszer erősségét, kötöttségét tekintve a legerőteljesebben a katonai parancsnok és alárendeltje viszonylatában jelenik meg, majd ezt követi a hivatali előljáró és alárendeltjének kapcsolata, majd a hierarchikus, utasításon alapuló viszonyok legenyhébb köteléket képező elem a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének a szervezet tagjához vagy dolgozójához való viszonya.³⁰ A sorrend megállapítását az az alapfeltevés képezi, miszerint amíg a katonai parancsnok feltétlen utasítási joggal rendelkezik – így a közte, valamint alárendeltje között fennálló kapcsolat ténylegesen és vitathatatlanul hierarchikus, – addig a gazdálkodó szervezetek felépítését is tipikusan hierarchia jellemzi ugyan, de utasításos rendszere nem oly mértékben feltétlen, mint az a katonai parancsnok vonatkozásában megállapítható. E fokozatbeli különbség nem eliminálja azonban azt az alapmegállapítást, miszerint mindhárom jogviszonyt hierarchikus felépítés jellemzi. Fontos megállapítani, hogy e hierarchikus viszony akár normában kerül lefektetésre, (de jure jogviszony), akár egyáltalán nem kerül expressis verbis megállapításra, ám a vezető az alárendelt/beosztott felett tényleges irányítói/ellenőrzési/felügyeleti hatalmat gyakorol (de facto viszony), a felelősségi formát jellemző hierarchikus viszony fennállása megállapítható.³¹

(B) Elkövetési magatartás: a bűncselekmény elkövetésének megakadályozásához szükséges intézkedés elmulasztása

Az elkövetési magatartás minden tényállás szükségképpen eleme. Annak hiányában, a vezetői felelősséget kizárólag az alapbűncselekmény megvalósulására alapozva a jogalkotó expressis verbis objektív felelősséget, pusztán beszámítási normát hozott volna létre, amely idegen a bűnösségen alapuló felelősség elvén nyugvó jogrendszerektől. A vezetői felelősségi forma gyűjtőfogalom alá tartozó valamennyi tényállás vonatkozásában akkor felel az elkövető, ha elmulasztotta megtenni a szükséges intézkedéseket (a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjének felelősségét deklaráló alakzatokban kifejezetten a felügyeleti-ellenőrzési kötelezettségének teljesítését), amelyek a bűncselekmény alárendelt/tag/dolgozó általi elkövetését megakadályozhatták volna, vagy e mulasztás nyitotta meg az utat, a konkrét lehetőséget a bűncselekmény elkövetéséhez.³²

(C) Az alapbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás hiányzik, vagy hiányos

Az alapbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás hiánya (vagy hiányossága) mind a bűnsegély, mind pedig a létező bűnkapcsolati alakzatok viszonylatában *differentia specifica*,

³⁰ A Nemzetközi Büntetőbíróság a Celebici-ügyben foglalkozott azzal a kérdéssel, vajon civil vezetők, nevezetesen vállalkozások vezetőinek a felelőssége is megállapítható-e az ICC Statútumban deklarált felelősségi alakzat alapján. Az egyes vezetői felelősségi tényállások tényleges tettesi körének megállapítása szempontjából e kérdés megválaszolása determináló jelentőségű, azonban tekintettel arra, hogy e kérdésre nem adhatunk egyértelmű választ a nemzetközi szakirodalom alapján, úgy e helyen elegendőnek tartom annak megemlézését. Karsten i.m. 41. p.

³¹ Karsten i.m. 41. p.; Nerlich i.m. 670. p.

³² Az elkövetési magatartás elemzése nem képezi jelen tanulmány tárgyát, a rendszerképező ismérvek felvázolása szempontjából álláspontom szerint elegendő a fogalmi elem deklarálása.

ugyanis a járulékos jelleg, mint főfogalmi elem mellett – mint láthattuk – tipikusan minden ma ismert bűnkapcsolati alakzatra jellemző az, hogy azok elkövetőjének van valamiféle szubjektív viszonyulása az alpbűncselekményhez. Fentebb ismertettem azonban álláspontomat, miszerint a bűnkapcsolatok egyetlen főfogalmi eleme a járulékoság, így a szubjektív viszonyulás hiánya vagy hibája nem mint e kategóriából kizáró tényező, hanem mint a többi bűnkapcsolati alakzattól elhatároló ismérv, azaz *differentia specifica* jelenik meg. Így alapvető megállapítás az, miszerint abban az esetben, ha az alpbűncselekményhez viszonyuló elkövetői tudattartam teljes, azaz a más által elkövetett bűncselekményről tud, és ahhoz akarati-érzelmi oldalon is – tipikusan a szándékossághoz szükséges – kapcsolat fűzi, úgy jelen tanulmány tárgyát képező bűnkapcsolati alakzat megállapítására nem kerülhet sor, egyéb bűnkapcsolati alakzatok, avagy a mulasztásos bűnsegély részesi alakzat alapján kell a felelősséget megállapítani.

E fogalmi ismérv tekintetében – a hierarchikus viszonyrendszerrel ismertettekhez hasonlóan – a szubjektív viszonyulás hiányának intenzitása mentén két olyan fokozat definiálható, amely még e kategóriába illeszthetővé teszi a vizsgált bűncselekményeket: az alpbűncselekmény vonatkozásában az elkövető felelőssége *objektív*, azaz a szubjektív viszonyulása teljesen mértékben hiányzik, avagy az elkövető felelőssége az alpbűncselekmény vonatkozásában *objektívizált*, azaz valamiféle – később ismertett – szubjektív viszonyulás definiálható az alpbűncselekményhez kapcsolódóan,³³ ám a magyar büntetőjogi dogmatika által ismert és elfogadott bűnösségi kategóriák körébe nehezen, vagy aligha illeszthető be, annak tipikusan az akarati-érzelmi oldala hiányzik, így a szubjektív oldal hiányos, klauzikál.

Az alpbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás hiánya a vizsgált bűncselekmények közül háromnál, nevezetesen a költségvetési csaláshoz, valamint az aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódó felügyeleti-ellenőrzési kötelezettség megsértése tényállásoknál (*Btk. 397. §; Btk. 293. § (4) (5) bek.*), valamint az előjárói intézkedés elmulasztása deliktumnál (*Btk. 452. §*) fogalmazható meg. Mindhárom bűncselekményre jellemző, hogy a jogalkotó oly módon iktatja ki a két magatartás közötti szubjektív elemet, hogy az alpbűncselekmény elkövetését objektív büntethetőségi feltételként definiálja, azaz a más által elkövetett bűncselekmény a tényállások tárgyi oldalához tartozik, ám nem objektív tényállási elem, annak megvalósulásáról az elkövetőnek *nem is szabad tudnia*.

Érdekes a szubjektív viszonyulás mibenlétének megfogalmazása az előjáró speciális felelősségét szabályozó tényállások tekintetében, ugyanis e helyen a jogalkotó az elkövetőnek az alpbűncselekményhez való szubjektív viszonyulásának szükségességét kizárólag a tudati oldal deklarálásával juttatja kifejezésre.³⁴ Mivel a tényállás nem utal arra, hogy gondatlan alakzat is büntetendő, így kérdésként merül fel, vajon a „*tudta*”³⁵ fordulat létezhet-e ontológiailag akarati-érzelmi oldal nélkül. E kérdés részletes elemzése túlterjeszkedik jelen tanulmány tartalmi keretein, azonban részletes elemzés nélkül is – legalább hipotézis szintjén – szükséges e kérdést megválaszolni, hiszen alapvetően a felelősségi alakzatnak a vizsgált dogmatikai kategóriába tartozását determináló előkérdés. Szükséges megállapítani, hogy az alpbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás ilyen formában kizárólag e helyen jelenik meg a Btk.-ban, a „*tudta vagy tudnia kellett volna*” fordulat idegen a hatályos bűnösségi tan bármely ismert és elfogadott alakzatától.³⁶ Ezzel szemben a magánjogban ismeretes e

³³ Vö. Karsten i.m. 43. p.

³⁴ Vö. Nerlich i.m. 671. p. („... no intent is required...”)

³⁵ Btk. 145. § és Btk. 159. §

³⁶ Az emberiség elleni valamint a háborús bűncselekmények elkövetéséhez kapcsolódó parancsnoki felelősség változatlan szövegezéssel került átételésre az ICC Statútumból a Btk.-ba, így a szubjektív elem rendszeridegen megfogalmazásának ez az oka. A Római Statútum 30. Cikke fogalmazza meg a Statútum által elismert bűnösségi kategóriákat: „knowledge and intent”. Tekintettel azonban arra, hogy a bűncselekmény a hatályos magyar Btk. részét képezi, azt meg kell kísérelni oly módon értelmezni, hogy az ismert magyar bűnösségi rendszerbe ellentmondásmentesen illeszkedjen.

megfogalmazás, tipikusan a jóhiszeműség-rosszhiszeműség fogalmi kettősének körében használatos. Amennyiben megkíséreljük e fordulatot integrálni az ismert bűnösségi kategóriák körébe, úgy meg kell állapítani, hogy a „tudta” fordulatához mint tudati oldalhoz bármely, akár a szándékosság, akár a gondatlanság körében ismert tudattartami szint megfeleltethető, amíg a „tudnia kellett volna” fordulat vonatkozásában kizárólag a hanyag gondatlanságra jellemző tudati oldal definiálható. Habár a törvényi tényállásban kizárólag ez a büntetőjog-dogmatikailag nehezen értelmezhető tudati oldal jelenik meg, álláspontom szerint gyakorlatilag elképzelhetetlen az, hogy a „tudta” fordulat releváns legyen oly módon, hogy ahhoz legalább eventuais akarati-érzelmi oldal ne kapcsolódjon, tekintettel arra is, hogy a Btk. az általános részben expressis verbis kifejezésre juttatja a bűnösséghez szükséges akarati-érzelmi oldal vizsgálatának követelményét. Kérdés tehát, hogy az általános részi rendelkezéssel állhat-e a bűnösségre való utalást kizárólag tudati oldalként megfogalmazó különös részi rendelkezés a specialitás viszonyában, vagy az akarati-érzelmi oldal vizsgálatának elhagyása sérti a nullum crimen elvet. Álláspontom szerint habár rendszeridegen, az expressis verbis különös részi megfogalmazás miatt nem sérül az anyagi jogi legalitás elve azzal, ha az akarati-érzelmi oldal vizsgálatát elhagyjuk, még akkor sem, ha egyébként a magyar büntetőjogi dogmatika szerint helyes az a megállapítás, hogy tudati oldal akarati-érzelmi oldal nélkül fogalmilag aligha létezhet. Habár az akarati-érzelmi oldal nélküli bűnösségi forma beillesztése a hazai dogmatikai rendszerbe önálló kutatás tárgyát is képezheti, e helyen álláspontom szerint ahhoz, hogy az újonnan definiált bűnkapcsolati alakzatba való beilleszthetősége tekintetében állást foglaljunk elegendő annak megállapítása, hogy az alapbűncselekményhez való szubjektív viszonyulás klauzikál.

Az alábbi táblázatban a vezetői felelősség mint bűnkapcsolati alakzatba tartozó tényállásokat rendszerezem a bűncselekmény elkövetője, valamint az alapcselekményre kiterjedő szubjektív viszonyulás alapján, feltüntetve a releváns alapbűncselekmények körét is minden egyes speciális felelősséget deklaráló deliktumnál:

ELKÖVETŐ	ALAPCSELEKMÉNYRE KITERJEDŐ SZUBJEKTUM	
Katonai parancsnok	Btk. 452. § objektív (nem vár el tudati és akarati érzelmi oldalt sem)	Btk. 145. § a) pont; Btk. 159. § a) pont objektívizált („tudta vagy tudnia kellett volna”)
<i>Alapbűncselekmény</i>	<i>Bármely különös részi bűncselekmény (kivéve emberiség elleni és háborús)</i>	<i>Emberiség elleni vagy háborús bűncselekmények</i>
	Btk. 293. § (4) (5) bek.;	Btk. 145. § b) pont; Btk. 159. § b) pont

Hivatali vezető (hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy)	Btk. 397. §³⁷	
	objektív (nem vár el tudati és akarati érzelmi oldalt sem)	objektivizált („tudta”)
<i>Alapbűncselekmény</i>	<i>Aktív hivatali vesztegetés Költségvetési csalás</i>	<i>Emberiesség elleni vagy háborús bűncselekmények</i>
Gazdálkodó szervezet vezető tisztviselője	Btk. 293. § (4) (5) bek.; Btk. 397. §	-
	objektív (nem vár el tudati és akarati érzelmi oldalt sem)	-
<i>Alapbűncselekmény</i>	<i>Aktív hivatali vesztegetés Költségvetési csalás</i>	-

(Molnár Erzsébet, 2017)

IV. Összegzés

A vizsgált felelősségi alakzatok közös jellemzője, mintegy látens *genus proximuma*, hogy – ahogyan azt Kis Norbert megfogalmazza – a „vezető bűncselekményének lényeges tárgyi elemét más szolgáltatja,³⁸ azaz a más által elkövetett bűncselekmény hiánya tárgyitalanná teszi a felelősségi formát. E felelősségi alakzat idegen a hazai büntetőjogi dogmatika rendszerétől, ennek ellenére (vagy éppen ezért) fennáll a tudományos igény rendszerbeli helyének meghatározására.

Az új dogmatikai kategória definiálása nem öncélú dogmatizmus pusztán, ugyanis annak, hogy egy jogintézményt milyen rendszerbe sorol a tudomány, képes-e azt egyáltalán dogmatikai rendszerbe illeszteni, a koherencia és fogalmi tisztaság miatt óriási jelentősége van. Ha egy jogintézményt úgy kívánunk létező dogmatikai kategóriába beilleszteni, hogy az nem felel meg minden fogalmi elemnek, és ennek okán a besorolás csak quasi-elven lehetséges, úgy álláspontom szerint éppen az jut kifejezésre, hogy az adott jogintézmény rendszeridegen, amelyet koherens büntetőjogrendszer nem tűr meg, illetve a dogmatikai tisztaságra való törekvés, a büntetőjogi alapelveknek való megfelelés okán úgy vélem, nem is szabad megtűrnie. Éppen ezért – amennyiben lehetséges – mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy a rendszeridegen, avagy rendszeridegennek tűnő jogintézménynek a büntetőjog-dogmatika adta keretek között, logikai tisztaságot szem előtt tartva helyet találjon a tudomány.

³⁷ Habár a hivatali vezető, valamint a gazdálkodó szervezet vezető tisztviselője fogalmilag egymástól eltérő elkövetői kört takar, mégsem elképzelhetetlen, hogy a két fogalom – a gazdálkodó szervezet gyűjtőfogalom alá tartozó széleskörű és heterogén tettesi kör okán – egymással átfedésbe kerül oly módon, hogy a Btk. szerinti hivatalos (vagy külföldi hivatalos) személy, egyben a Pp. szerint meghatározott gazdálkodó szervezet vezető tisztviselője is. Így például a helyi önkormányzati képviselő-testület tagja hivatalos személynek minősül. A Pp. szerint gazdálkodó szervezetnek minősül a helyi önkormányzat is gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataiban. Amennyiben a gazdálkodó tevékenységgel összefüggő polgári jogi ügylet a helyi önkormányzati képviselő-testület tagjának hatáskörébe tartozik, majd annak megkötését a testület valamely tagjára delegálja, aki e tevékenysége körében aktív hivatali vesztegetést követ el, úgy a képviselő-testületi tag, akit felügyeleti-ellenőrzési kötelezettség terhel, az egyéb tényállási elemek megvalósulás esetén elköveti a Btk. 293. § (4) bek. szerinti aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódó felügyeleti-ellenőrzési kötelezettség elmulasztásának bűncselekményét.

³⁸ Kis Norbert: Gondolatok a bűnösségi elv hanyatlásáról. In Gellér Balázs (szerk.): Györgyi Kálmán ünnepi kötet. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 321-346. 334. p.

A felelősségi forma vizsgálatát követően arra a következtetésre juthatunk, hogy az illeszkedik a bűnkapcsolati alakzatok főfogalmi körébe, így álláspontom szerint indokolt egy új dogmatikai kategória fogalmi ismérveinek megfogalmazása.

Az új dogmatikai kategória főfogalmi eleme a járulékoság, más bűnkapcsolati alakzatoktól (valamint a bűnsegély részesi alakzattól) azt megkülönböztető, jellegadó differentia specifica pedig a más által elkövetett bűncselekményez való szubjektív viszonyulás hiánya vagy hiányos volta. További csoportképző ismérv pedig az elkövető és az alpbűncselekmény elkövetője közötti hierarchikus, alá-fölérendeltségi kapcsolat, valamint az elkövetési magatartás, azaz az alpbűncselekmény elkövetésének megakadályozásához szükséges intézkedés elmulasztása. Mindegyik vizsgált tényállás esetében az a felismerés adja a felelősségi alakzat ratio legisét, hogy a bűncselekmény elkövetőjeként definiált személyek mindegyike olyan vezetői pozícióval bír, amely lehetővé teszi a tényleges és/vagy jogi kontroll gyakorlását az alárendelt/beosztott személyek tevékenysége felett.³⁹ Így a csoportképző fogalmi elemként megfogalmazott alá-fölérendeltségi viszony egyben a jogintézmény ratio legisé, így a hierarchikus viszony a jogintézmény magja.⁴⁰

Kizárólag annak megfogalmazásával, miszerint a jogintézmény elhelyezhető a hatályos büntetőjogi dogmatika rendszerében, a felelősségi formát megfogalmazó tényállások részletes elemzése nélkül nem adhatunk automatikusan választ arra a kérdésre is, vajon indokolt-e kriminálpolitikailag, valamint dogmatikailag e felelősségi alakzat léte a hatályos jogrendszerünkben, ám a dogmatikai rendszerbe való beilleszthetősége, mint első lépcsőfok a jogintézmény létjogosultságát nem cáfolja.⁴¹

³⁹ Vö. Karsten i.m. 45. p.

⁴⁰ Karsten i.m. 70. p.

⁴¹ *A tanulmány másodközlésre elfogadva a 2017. március 24-én a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola által megrendezett „Jog határok nélkül” doktorandusz konferencia tanulmánykötetében, „Felelősség határok nélkül. A gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője speciális büntetőjogi felelősségét deklaráló tényállások rendszerbeli helye” címen*